Фантазія[1]

Давно, кажуть, царювали по лісах і горах лісні царі.

А може, і тепер царюють.

В темних старих горах, недоступних людям, а знані лиш полохливим птицям, медведям і вороже настроєним орлам,— проживають вони, може, і тепер. Проходжуються в дивних коштовних волічучихся строях, в срібній короні, числять сосни і дуби в своїм панстві... назначуючи їм вік, задержуючися около тихих, великих вод, що тут і там виблискуються сріблисто-зеленими дзеркалами в густій траві лісів; і така їх ціла праця.

Один такий цар, кажуть, любив одне таке озерце більше, чим інші.

Називав його своїм "морським оком", хоча було цілком мале... і в глибині лісу бережно, заховане... неначе... лиш зумисне для нього з зелені виблискуюче.

Около нього задержувався місячними ночами і заглядав радо в його глибінь.

Де дно в нього починалося і де кінчалося — знав, здається, лише він один. Зверху було воно погідне, спокійне і затаювало тим спокоєм свою велику глибінь.

Цар бачив на його дні якісь чудеса, купав свій образ царський у срібній поверхні, що йому за дзеркало служила, перечислюючи від часу до часу дороге каміння в короні своїй, а вкінці — заслухувався в гру якихось звуків, що, мов золотими струнами викликувані, добувалися з глибокого дна морського ока до нього, скоро спинявся около нього, заглядаючи по чудеса в зелену глибінь...

Там лежала золота чудотворна арфа, і в місячних ночах обзивалася чародійними звуками до нього.

Довгі роки приграваля йому якусь пишну, ніжну пісню, і її чули, окрім нього, дикі білі голуби, замкнена папороть, вершки старих смерек, а під час весняних ночей — і цілий ліс...

Молоді серни і олені заходили в ту сторону з нього воду пити, але... зачувши предивні звуки... заслухувались... і забували...

Одного разу спроневірилася цареві його улюблена русалка.

Підла зрада — пігнала в свавільнім леті за привидом лісним якимось, — і покинула царя навіки...

Засумував за нею лісний цар.

Мірив гострим кроком з жалю панство своє вздовж і вшир, і шукав супокою. В пошуканці за супокоєм поблідло в нього колишнє довір'я до всього, що живе,— і він ніяк не міг переломити зневір'я в своїй душі.

Зблизившися одного разу до свойого озера, поглянув на його поверхню і, задумавшися на хвилину, зморщив грізно царське чоло.

Йому видалося, що срібна поверхня не відбивала його царську стать так ясно, як колись. Що його пишна корона стратила через те на блискучій своїй питомій красі, та що зате верхи високих стрійних смерек і сосен відбивалися виразніше в воді, як він у своїй королівській гордості.

— Нема глибини і в тобі! — кликнув із погордою і тупнув ногою.— Ти не "морське око", вічне "дзеркало" лісової правди, а підла калюжа, як усі ті прочі, що блистять фальшивим приманчивим світлом. Віднині не хочу й глянути на тебе!

Так кликнув з погордою і гнівом.

Відтак відломив сильною рукою брилу скали, що стояла он тут поблизу — вміcто каменя, І, здоймивши її люто вгору, кинув нею з цілої своєї царської сили в тиху, погідно блистячу глибінь...

Глухо пішов відляск води лісом.

Задрижала срібна поверхня і заколихалась в своїм незглибимім на око кітлі, а заразом із тим добувся болісний зойк з глибини, і по короткій хвилі якої-то укритої підводної борби — викинуло розбурхане дно золоту, чудотворну арфу наверх. Золоті струни її, пірвані гострим каменем, киненим царською рукою, обвилися з раптового, несподіваного болю округ арфи; відтак, поплававши з нею смутними нитками безвладно по скаламученій поверхні, навіки в чорну безодню потонули...

Царя якась невидима лісна сила перекинула в орла тієї ночі.

Пересиджує, самітний, на гострій скалі високій, і мимоволі звертаються його очі місячними ночами тужно на безворушну поверхню "морського ока".

Над нею панує з тої хвилі мертва тишина.

Ні морщиться воно, ні задрижить... а колишнє веселе, рівне дзеркало його стратило питомий блиск свій, і мов підмулене, поблідло брудно-зеленою барвою, не відбиваючи більше чисто зелених верхів найвищих смерек. Предивна музика, що добувалася опівночі з глибини його, розпливаючися ніжно дзвенячою мрією в весняних водах дрімучим лісом... згубилася. І лежить на дні його чудотворна арфа, а округ неї обвилися золоті пірвані струни її.

І жде вона дня... Кажуть... аж сягне царська рука в обиджену глибінь її ложиська, підніме її вгору,— і царською рукою приправить їй струни до пісні воскресної.

Вона до гри сотворена.

А цар лісний, зачарований в орла, пересиджує на стрімкій скалі самітний, і, занімівши звичаєм орлів, тужить за співом потонувшої з його вини арфи...

Зелені смереки посхиляли в жалобі по арфі зелені віти безнадійно до землі, не підводячи їх і по нинішній день угору, а ніжні звуки, вижидані ними надармо... мов без повороту... заблукались.. в даль...

Посумніло в лісі без них.

І ждуть так обоє.

Він — на високій, стрімкій скалі, а вона — глибоко на дні вогкої лісної глибини.

І ждуть безчисленні дні і ночі, ожидаючи щоночі чудотворної години півночі тієї, що приводить іноді чудеса з собою, а їм мала .6 принести чудес воскресення. Йому, щоб наново в царя вернувся, а їй — щоб ожила з золотими струнами і, як давніше, чудовими звуками приграваля лісові, — і не діждуться.

Та кажуть люди, що єсть одна ніч, у польоті часу назначена розцвітом папороті, із сходом лісних царів і русалок... Єсть ніч одна, де збивають лісні дзвінки-цвіти головками, скликують усі цвіти, знані й незнані, до святкування пишного свята лісного воскресення, де обзиваються занімілі води по лісах приманчивим плюскотом до берегів, і все вокруги воскресає.

І прокинеться, кажуть, в тій чудотворній ночі заклятий німий орел з сумної висоти своєї, і зійде з неї давнім царем лісним у зелену глибінь лісу, колишнього панства свого... А коли буде минати зарослий вже берег свого "морського ока", обізветься в замуленій глибині замертвіла чародійна арфа.

І тоді, кажуть, опустить цар пишну корону свою до неї. в глибінь і віддасть тим золотим струнам силу звуків, що пірвав колись у превеликій несправедливості своїй, і відтак буде вже вона грати наново, як грала, і оживляти, як давно, німу воду, а з тим — і мовчаливі прастарі ліси.

Інші кажуть знов так:

Прокинувся цар одної ночі в давню свою стать і пішов рівним кроком до безворушного озера свого.

Ждав там і хилився над мертвою поверхнею, та арфа не обзивалася.

Тоді кинув і корону свою в глибінь,— одначе вона й тоді ще не обзивалася...

— Ти навіки заніміла? — крикнув із жалем.

Відповіді ніякої.

— Навіки?

Мовчання...

— Навіки?..

Вмісто арфи зашуміли здавленим шумом сосни, а коли він із напруженням вслухався в шум смерек, щоб дослухатися пречінь раз звуків чудової арфи, розібрав лиш жальний шум сосен... що переповідали:

— Чудотворні арфи лиш раз програвають,— і тобі вже вона не заграє вдруге. Покинь нас на все!!

. . . . . .

Царська корона лежала на замуленім дні біля розбитої золотої арфи... цар опустив ліси...

Зашуміло вслід за ним.

Місяць виринув з-за гір, глянув у воду і — мов спинився в улискуючійся поверхні.

Вокруги хвилював жалібний шум.

Тут і там... золотіли в зелені берега світлом крапельки, мов золоті сльози... а лісом колисався шум вічно засумованих сосен, і так колишеться він аж по нинішній день, де б і не виростали сосни й смереки...

. . . . . .

Кімполунг, в серпні 1901

[1] По звидженню маленького, так званого "морського ока" в горах около гуцульського села Арджель недалеко Рус-Молдавиці (Кімполунзького повіту) на Буковині. (Приміт. О. Кобилянської).